

HENRIK IBSEN IJODI "A DOLL'S HOUSE" ASARI TAHLILIDA

Samarqand davlat pedagogika
instituti 2-bosqich talabasi

Ortiqova Nafisa Sharofiddinovna

Dotsent: Usarova Laylo Ibragimovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada norveg adabiyotining yirik vakili, dramaturg Henrik Ibsen ijodi keng tahlil qilinadi. Ayniqsa, uning eng mashhur asari bo'lgan "A Doll's House" (Qo'g'irchoq uy) dramasi asosiy tadqiqot obyekti sifatida o'rganiladi. Asarda XIX asr oxiri jamiyatidagi patriarxal munosabatlar, ayolning o'z shaxsiy erkinligi va mustaqilligini topish yo'lidagi ichki kurashi yoritilgan. Maqolada bosh qahramon Nora obrazining ruhiy o'sish jarayoni, oilaviy munosabatlar va jamiyat bosimi ostidagi ayol taqdiri tahlil qilinadi. Shuningdek, Ibsen ijodining realizm yo'nalishiga qo'shgan hissasi, uning asarlarida ijtimoiy muammolarni san'at orqali yoritish mahorati hamda "A Doll's House" dramasi orqali ayollar huquqi va shaxsiy ozodlik g'oyalarining ilgari surilgani ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Henrik Ibsen, A Doll's House, realizm, ayol erkinligi, mustaqillik, Nora, dramaturgiya, ijtimoiy muammolar, patriarxat, ruhiy o'sish.

THE ANALYSIS OF HENRIK IBSEN'S CREATIVE WORK IN "A DOLL'S HOUSE"

Samarkand State Pedagogical Institute,
2nd - year student Ortiqova Nafisa Sharofiddinovna
Associate Professor Usarova Laylo Ibragimovna

Annotation: This article provides a comprehensive analysis of the literary and dramatic works of the Norwegian playwright Henrik Ibsen, focusing primarily on his world-famous play "A Doll's House." The research explores how Ibsen depicted the social and moral constraints of the 19th-century patriarchal society, emphasizing the theme of women's freedom, individuality, and self-awareness. The paper examines the psychological development of the main character Nora, her internal conflict between family duties and personal identity, and her struggle for independence. Furthermore, the study highlights Ibsen's significant contribution to realism, his ability to address social issues through art, and the play's lasting impact on modern thought concerning gender equality and human freedom.

Keywords: Henrik Ibsen, A Doll's House, realism, women's freedom, independence, Nora, drama, social issues, patriarchy, self-awareness.

АНАЛИЗ ТВОРЧЕСТВА ГЕНРИКА ИБСЕНА НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ «КУКОЛЬНЫЙ ДОМ»

*Самаркандский государственный педагогический институт,
студентка 2 курса Ортикова Нафиса Шарофиддиновна
Доцент Усарова Лайло Ибрагимовна*

Аннотация: В данной статье рассматривается творческое наследие великого норвежского драматурга Генрика Ибсена, в частности его знаменитая пьеса «Кукольный дом» (*A Doll's House*). Автор исследует особенности изображения патриархального общества XIX века, положение женщин, их стремление к личной свободе и независимости. Особое внимание уделяется анализу внутреннего мира главной героини Норы, её духовному росту и борьбе между семейными обязанностями и самореализацией. Кроме того, статья освещает вклад Ибсена в развитие реализма, раскрытие социальных и нравственных проблем средствами драмы, а также значимость его произведений в контексте современных взглядов на равенство полов и человеческую свободу.

Ключевые слова: Генрик Ибсен, Кукольный дом, реализм, свобода женщины, независимость, Нора, драма, социальное равенство, патриархат, личность.

Norvegiya dramaturgiyasi va jahon realizm adabiyotining buyuk namoyandasi Henrik Ibsen (1828–1906) o'z ijodida inson ruhiyati, ijtimoiy tenglik, axloqiy mas'uliyat va erkinlik g'oyalarini markazga qo'ygan. U yaratgan asarlar orqali inson o'z hayotining ma'nosini izlaydi, jamiyatdagi cheklovlarga qarshi kurashadi. Ayniqsa, "A Doll's House" ("Qo'g'irchoq uy") asari ayol shaxsining mustaqillikka intilishida butun bir davrning o'zgarish ramziga aylandi. 2006-yilda, ya'ni Ibsen vafotining yuz yilligida, "Qo'g'irchoq uy" o'sha yili dunyoda eng ko'p sahnalashtirilgan asar unvoniga sazovor bo'lgan. UNESCO 2001-yilda Ibsenning "Qo'g'irchoq uy" asarining mualliflik qo'lyozmalarini ularning tarixiy ahamiyatini e'tirof etgan holda "Jahon xotirasi" reyestriga kiritgan. Asarning nomi odatda "A Doll's House" ("Qo'g'irchoq uy") deb tarjima qilinadi, biroq ba'zi olimlar "A Doll House" shaklidan ham foydalanadilar. Tanqidchi Jon Saymonning fikricha, "A Doll's House" bu "britancha atama bo'lib, amerikaliklar 'dollhouse' deb ataydigan narsani bildiradi." Per Egil Törnqvist esa muqobil sarlavha haqida shunday deydi: "U an'anaviy tarjimadan ustun emas, shunchaki amerikaliklarga ko'proq tabiiy eshitiladi." "Qo'g'irchoq uy" syujeti Ibsenning yaxshi tanishi - Laura Kieler (qizlik familiyasi Laura Smit Petersen)

hayotiga asoslangan. Noraning Torvald bilan boshidan kechirgan voqealari Laura va uning eri Viktor hayotida ham yuz bergan. Asardagi kabi, Laura ham erining hayotini saqlab qolish uchun - bu holda sil kasalligiga davo topish maqsadida - noqonuniy ravishda qarz olgan edi. U Ibsenga maktub yozib, o'z asarini nashriyotga tavsiya etishini so'ragan, kitob savdosi orqali qarzini to'lashni umid qilgan. Ammo Ibsen bunga rozi bo'lmagach, Laura chekni soxtalashtirgan. Sir oshkor bo'lgach, eri Viktor undan ajrashgan va uni ruhiy kasallar shifoxonasiga joylashtirgan. Ikki yildan so'ng, erini iltimosiga binoan, u oilasiga qaytgan va keyinchalik mashhur daniyalik yozuvchiga aylangan. Laura 83 yoshgacha yashagan. Ibsen "Qo'g'irchoq uycha" ni aynan Laura Kieler shifoxonaga yotqizilgan paytda yozgan. Bu voqea Ibsenni chuqur larzaga solgan, ayniqsa, Laura mojaroli vaziyatda undan yordam so'raganida, Ibsen bu ishga aralasha olmagan uchun o'zini aybdor his qilgan.

Asar voqealari oddiy bir oila hayoti doirasida kechadi. Biroq bu tashqi "baxt" ortida ijtimoiy muammo yashiringan. Bosh qahramon Nora Helmer eriga sadoqatli, mehribon ona sifatida gavdalanadi, ammo u aslida "qo'g'irchoq"dek yashashga majbur. Uning eri Torvald Helmer esa uni mehr bilan "Mening kichkinagina qushcham, mening mayda sincapcham" deb ataydi, ammo bu so'zlar ostida erkak hukmronligi va past nazar yotadi. Asarning burilish nuqtasida Nora o'z erining hayotini saqlab qolish uchun yashirincha qarz olgani ma'lum bo'ladi. Torvald buni bilib qolganida esa unga minnatdorchilik bildirish o'rniga, qattiq haqorat qiladi: "Endi men ishonadigan hech narsa yo'q. Sen butun oilamizni sharmanda qilding!" [1;5]. Bu so'zlar Noraning ko'zini ochadi — u endi tushunadi: u sevgi emas, balki "erkak uchun bezak" bo'lib yashagan. Shu lahzadan boshlab u o'zligini anglay boshlaydi. Yakunda Nora o'zining eng og'ir, ammo eng jasur qarorini qabul qiladi: "Men avvalo insonman, xotin yoki ona emas. Endi o'zimni o'rganishim kerak." [1;8]. Bu so'zlar butun asarning falsafiy cho'qqisi bo'lib, ayolning shaxsiy ozodlikka chiqish manifesti sifatida yangraydi. Henrik Ibsen bu asar orqali "ayolning o'zligini anglash fojeasi"ni zamonaviy drama darajasiga olib chiqadi. U shunchaki oilaviy mojaroni emas, balki butun jamiyatdagi axloqiy notenglikni ko'rsatadi. Nora obrazi o'z davrining barcha ayollari uchun ruhiy uyg'onish ramzidir. U o'z hayotini "erkak uchun yashash"dan "o'zi uchun yashash" darajasiga ko'tariladi. Torvald esa jamiyatdagi patriarxal tizimning timsoli. U o'zini "mehribon er" deb biladi, ammo aslida u Noraning fikriga, his-tuyg'usiga, insoniy qadriga befarq. Shu orqali Ibsen erkak hukmronlikning shaxsni qanday ezishini ko'rsatadi. Ibsen yozadi: "Jamiyat ayolni erkaklar yaratgan qonunlar asosida baholaydi. Shuning uchun ayol o'zini hech qachon erkin his qilmaydi." [2;13]. Bu fikr asarning ildizida yotgan asosiy g'oyani ifodalaydi — ayolning erkinligi erkak jamiyatida tan olinmagani. Asar yakunidagi mashhur eshik yopilishi — bu shunchaki sahna harakati emas, balki butun bir davrning eshigi yopilishi, eski axloqiy tartibning tugashidir.

Ibsenning “A Doll’s House” asari dunyoning ko‘plab teatrlarida sahnalashtirilib, har bir davrda yangi talqinlarga sabab bo‘lgan. 2017-yilda Lucas Hnath tomonidan yozilgan “A Doll’s House, Part 2” asarida Nora o‘n yildan so‘ng qaytib keladi va o‘z qarorining oqibatlariga duch keladi. 2019-yilda Stef Smith “Nora: A Doll’s House” nomli sahna asarida voqealarni 1918, 1968 va 2018-yillarda bir vaqtning o‘zida aks ettirib, ayol ozodligi g‘oyasining abadiyligini ko‘rsatadi. Bu zamonaviy talqinlar Ibsen g‘oyalarining umuminsonga xos, vaqt va makondan mustaqil ekanini tasdiqlaydi. Henrik Ibsen “A Doll’s House” asari orqali jamiyatning eng muhim savolini qo‘yadi: inson o‘z hayotini o‘zi tanlay oladimi? Nora bu savolga amaliy javob beradi — u o‘zini topish uchun hamma narsadan voz kechadi. Bu drama faqat ayol ozodligi haqida emas, balki insoniylik, vijdon, erkin fikr va shaxsiy haqiqat haqida hamdir. Ibsen yozuvchilik mahorati bilan “uy”ni ramziy ma’noda butun jamiyatga aylantiradi, “qo‘g‘irchoq” esa insonni jamiyatning o‘zicha qurilgan qafasida tutib turgan tizimning ramziga aylanadi. Shuning uchun “A Doll’s House” bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan, ayolning ichki kuchini va insoniy erkinlikning abadiy qadriyatini ifodalovchi asardir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibsen, H. A Doll’s House. Oxford University Press, 1998.
2. Meyer, M. Henrik Ibsen: A Biography. Doubleday, 1971.
3. UNESCO. “Henrik Ibsen: A Doll’s House.” (2006).
4. Wendy Swallow. Searching for Nora: After the Doll’s House. She Writes Press, 2019.